8. Osvitolohiya: khrestomatiya [Osvitolohiia: Reader], 2013. Navch. posibnyk dlya studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv / Ukladachi: Ohnev'yuk V.O., Sysoyeva S.O. K.: VP «Edelveys», 728.

9. Filosofskyy entsyklopedychnyy slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary], 2002. Natsionalna Akademiya nauk Ukrayiny. Instytut filosofiyi im. H.S. Skovorody. Hol. redkol. V.I. Shynkaruk. Kyiv: Abris, 742.

DOI: https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-19-31
УДК: 378.147.091.31-025.14

Галайбіда Богдан Анатолійович,
аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0005-8383-7643
opndf23.halaibida@kpnu.edu.ua

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РІЗНИХ ТИПІВ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню поняття змішаного навчання та його дидактичних можливостей з метою вивчення ефективних моделей переходу з традиційної очної форми навчання до інтегрованої з використанням комп'ютерних технологій і ресурсів.

Проаналізовано дефініції змішаного навчання у вітчизняній і закордонній педагогічній науці. Визначено типи реалізації змішаного навчання. З'ясовано, що навчальні курси змішаного навчання розробляються різними способами, починаючи від додавання онлайн-занять до традиційного очного курсу, і аж до узгодження двох освітніх середовищ, інтегрування їх в одну систему і створення окремого курсу змішаного навчання

Розкрито педагогічні вимоги до змішаного навчання і визначено, що змішане навчання значною мірою сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, оскільки є гнучкішим, ніж традиційне навчання. У ході змішаного навчання здобувачі формують навички організовувати і планувати своє навчання, активно здійснювати пошук інформації, приймати рішення, самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, враховувати свої індивідуальні стилі навчання та особливості засвоєння нової інформації. Змішане навчання мотивує до командної роботи, творчого і критичного осмислення нових знань.

Встановлено, що ефективність освітнього процесу в умовах змішаного навчання залежить від готовності здобувачів і викладачів до такої інтегрованої освітньої діяльності, їхнього розуміння особливостей навчального контенту, організації онлайн навчання і його раціонального поєднання з очним навчанням.

https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36

Тип змішаного навчання залежить від предметного змісту навчання, прагматичної мети навчального курсу і підготовленості викладача і здобувачів до комп'ютерно-опосередкованої взаємодії. Гармонійне поєднання очного і онлайн компонентів вимагає обдуманого планування і врахування особливостей предметного змісту навчання.
Результати дослідження можна використовувати для розроблення курсів змішаного навчання з урахуванням дидактичних умов і потреб освітнього процесу.

Ключові слова: змішане навчання; онлайн навчання; очне навчання; педагогічні умови організації змішаного навчання; предметний зміст навчання, типи змішаного навчання.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Науково-технічний розвиток суспільства змінює форми і технології навчання. Нова парадигма освіти заснована на переході до інформаційного суспільства. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій уможливив ефективне поєднання традиційного очного (офлайн) і дистанційного (онлайн) навчання і запровадження змішаного навчання, яке розширює освітні можливості здобувачів освіти, змінює стиль освітньої діяльності педагога, індивідуалізує освітній процес.

У сучасних реаліях змішане навчання вже майже стало усталеною технологією викладання у вищій освіті і довело свою доцільність, актуальність і ефективність. Технологічні інновації розширюють межі навчання і викладання. Для студентів змішані курси пропонують зручності онлайн навчання (гнучкість, урахування індивідуальних освітніх потреб, темпу і часу засвоєння навчального матеріалу, автономність і можливість контролювати процес навчання) у поєднанні з соціально-навчальною взаємодією. Змішане навчання поєднує різні методи і технології навчання та задовольняє освітні потреби студентів з різними стилями навчання. Це студентоцентроване навчання, яке надає здобувачам освіти можливість навчатися поза межами аудиторії, використовуючи технології, контролювати своє навчання, таким чином забезпечуючи їхню автономію, водночас заохочує співпрацю студента з викладачем та іншими студентами через виконання спільних проєктів та розв'язання проблемних завдань.

Дефініції змішаного навчання неодноразово розглядалися науковцями, але це поняття досі не має єдиного визначення, оскільки різні вчені акцентують різні аспекти цього явища.

Актуальним на сьогодні є питання вибору типу змішаного навчання, який б ефективно поєднував онлайн і офлайн навчання і забезпечув якісні знання здобувачів і розвиток їхніх гнучких навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості змішаного навчання досліджували вітчизняні (С. Березенська, К. Бугайчук, В. Кухаренко, Н. Олійник, Т. Олійник, О. Рибалко, Н. Сиротенко, А. Столяревська І. Воротникова, О. Коротун, О. Кривонос, Н. Рашевська, Т. Шроль та ін.) і зарубіжні науковці (A. Alammary, J. Sheard,

A. Carbone, N. Friesen M. Duhaney, M. Driscoll, C. Bonk, C. Graham, J. Hofmann, R. Garrison & N. Vaughan [16]). Стратегії впровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти досліджували К. Бугайчук [1], Т. Шроль [6].

Використання технологій змішаного навчання (англ. blended, hybrid learning) розпочалося у 2003 році [17]. Як вказують автори монографії «Теорія та практика змішаного навчання» (2016), змішані (гібридні) курси є поєднанням «нової, передової, з використанням можливостей ІТ технології зі старою технологією і формування нового підходу (новації), з урахуванням відомих можливостей старої технології» [5, с.14].

На думку Грехема (Graham), змішане навчання – це підхід, який інтегрує традиційне навчання та комп'ютерно-опосередковане навчання в педагогічному середовищі [14]. В. Кухаренко визначає змішане навчання як цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання при наявності самоконтролю студента за часом, місцем, способом та темпом навчання [3] .

Запланована викладачем навчальна діяльність структурується таким чином, щоб певною мірою зберегти такі традиційні риси навчання як співробітництво, комунікація, співтворчість, самостійна робота тощо. Як зазначають О. Кривонос, О. Коротун, основними елементами моделі змішаного навчання є навчальні заняття (лекційні та практичні, лабораторні, семінарські, навчальні матеріали (підручники, методичні, навчально-методичні посібники), онлайн спілкування (чат, форум, e-mail), індивідуальні та групові онлайн проєкти, навчальні платформи, аудіо та відеолекції, анімації та симуляції [2, с. 20].

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є висвітлення різних типів змішаних навчальних курсів, визначення їхніх переваг і недоліків, дидактичних принципів організації, що дасть змогу викладачам закладів вищої освіти урахувати ці особливості під час вибору найбільш ефективного підходу до розробки змішаних курсів.

Досягнення мети передбачає реалізацію таких **завдань:**

1) проаналізувати підходи науковців щодо трактування змішаного навчання;

2) виокремити типи змішаних навчальних курсів;

3) з'ясувати їхні дидактичні можливості й особливості реалізації у сучасному освітньому процесі закладів вищої освіти.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

На думку Фрізена (Norm Friesen), «змішане навчання» почало використовуватися з появою Інтернету наприкінці 1990-х років [13]. Воно означало:

1) поєднання або змішування режимів веб-технологій (наприклад, віртуальний клас у реальному часі, самостійне навчання, спільне навчання, потокове відео, аудіо та текст) для досягнення освітньої мети.

2) поєднання різних педагогічних підходів (наприклад, конструктивізм, біхевіоризм, когнітивізм) для досягнення оптимального результату навчання з використанням навчальних технологій або без них.

3) поєднання будь-якої навчальної технології (наприклад, веб-навчання) з очним навчанням під керівництвом інструктора.

4) змішування або поєднання навчальні технології з реальними робочими завданнями з метою створення гармонійного ефекту навчання та роботи [12].

Уточнення визначення, як зазначає Фрізен, відбулося у 2006–2012 роках з виходом першого «Довідника зі змішаного навчання» (*Handbook of Blended Learning* (редактори C. Bonk, C. Graham) [14], а пізніше – дослідження «Змішане навчання у вищій освіті: шкала, принципи та рекомендації» (*Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines* (автори R. Garrison, N. Vaughan) [16]. Перша книга містила розділ під назвою «Системи змішаного навчання: Визначення, сучасні тенденції та майбутні напрямки», автор Чарльз Грем (Graham). Вчений подає загальноприйняте на сьогодні визначення: «змішане навчання – це навчання, яке поєднує очне навчання і комп'ютерно-опосередковане навчання» [14, с. 5]. Грем акцентує на центральній ролі ком’ютерних технологій у змішаному навчанні.

На думку Кларка (Clark), визначення змішаного навчання як поєднання викладання в класі та онлайн-навчання є вузьким і недостатнім і призводить до того, що багато викладачів мало що змінюють у своїх курсах і називають їх змішаним навчанням, додаючи додаткові онлайн-заняття до існуючого традиційного курсу [10]. Verkroost, Meijerink, Lintsen та Veen (2008) пояснили, що основна проблема з цим визначенням полягає в тому, що воно не враховує думку про те, що весь процес навчання має бути перероблений і комбінація різних засобів і методів має створювати одну систему. Вони визначили змішане навчання в широкому сенсі як загальне поєднання педагогічних методів, що використовує комбінацію різних стратегій навчання, як з використанням технологій, так і без них [19, с. 501].

Отже, огляд літератури засвідчив, що термін «змішане навчання» визначається або в широкому сенсі, коли він охоплює широкий спектр методів навчання, або дуже вузько, що може обмежити великі потенційні можливості концепції. Однак, усі визначення мають один важливий спільний компонент – гнучку інтеграцію різних моделей навчання: традиційного навчання віч-на-віч і навчання за допомогою комп’ютера. Дослідники зазначають, що змішане навчання – це інтегроване навчання, яке керується викладачем і у формі його віртуальної присутності в онлайн-курсі, і під час очного навчання.

У нашій статті ми послуговуємося робочим визначенням змішаного навчання, запропонованим Ali Alammary, Judy Sheard, Angela Carbone: змішані навчальні курси – це курси, які: 1) продумано інтегрують різні методи навчання, такі як: лекція, дискусія, самостійна робота; та 2) містять і традиційні очні, і комп'ютерно-опосередковані компоненти [8, с. 443]. Це визначення охоплює дві ключові ідеї змішаного навчання –

процес, який є педагогічно обґрунтованим, і продукт (курс), що поєднує в собі очні та онлайн компоненти.

Розуміння викладачем терміну «змішане навчання» зазвичай використовується як основа для розроблення курсу. Той факт, що змішане навчання має різне трактування, свідчить про його ще не до кінця розкритий потенціал. Визначення змішаного навчання має велике значення, зазначає К. Вестбрук (Westbrook), оскільки воно впливає на процес розроблення курсів змішаного навчання [20]. Якщо розглядати змішане навчання як простий метод поєднання традиційного навчання з веб-підходами в Інтернеті, це спонукає багатьох викладачів додавати додаткові онлайн-заняття до традиційних очних занять [18]. «Продумана інтеграція» [15, с. 96] очних і онлайн компонентів, передбачає, що процес розроблення змішаних курсів повинен базуватися на ретельному плануванні і продуманості.

У результаті вивчення різних процесів розробки змішаних навчальних курсів, виділено три різні підходи до їх розроблення:

1) змішаний курс з низьким рівнем «змішування» (Low-impact blend): додавання додаткових видів навчальних завдань з використанням комп'ютерних технологій до існуючого традиційного очного курсу;

2) курс із середнім рівнем «змішування» (Medium-impact blend): заміна деяких видів діяльності в існуючому офлайн курсі на комп'ютерно-опосередковані;

3) комбінований курс з високим рівнем «змішування» (High-impact blend): створення окремого змішаного курсу [8, с.443].

У першому типі змішаного навчання додавання додаткових видів діяльності до існуючого курсу є результатом педагогічної потреби і цінним доповненням до традиційного курсу. Переваги цього підходу зумовлені його простотою, що заохочує викладачів спробувати змішане навчання. Керуючись конкретною дидактичною потребою, викладачі можуть безпосередньо додати новий вид діяльності, який належним чином відповідає цій потребі, не витрачаючи додаткового часу і зусиль на переосмислення і перепланування всього курсу і дослідження багатьох можливих компонентів змішаного навчання та методів викладання. Окрім того, такий підхід зберігає попередню академічну і соціальну взаємодію між студентами, задовольняючи при цьому різноманітні навчальні потреби.

Виклики такого типу організації змішаного навчання: 1) для його успішного застосування викладачі повинні мати певні технологічні знання; 2) викладачі можуть зіткнутися з часовими обмеженнями та надмірним навантаженням як для себе, так і для студентів, унаслідок додавання додаткових навчальних онлайн-ресурсів. Додавання додаткового виду діяльності може сприйматися студентами як тягар, а не як бонус. Додаткові онлайн завдання багато студентів можуть розглядати як ще одне завдання на додаток до вже насиченого контентом курсу. Тому введення онлайн завдань має бути зумовлене конкретною педагогічною потребою, а не, скажімо, технологією заради технології. Додаткове завдання має бути добре інтегроване в курс. Важливо враховувати зв'язок між тими видами навчальної роботи, що відбуваються в класі, і тими, які треба виконати онлайн [8, с. 444].

У змішаному навчанні середнього рівня «змішування» онлайн і офлайн навчання існуючий курс переробляється шляхом заміни деяких очних видів діяльності онлайн компонентами. В основі комбінації середнього рівня «змішування» лежить припущення, що деякі частини курсу будуть більш ефективними в онлайн-режимі. Решту очних занять залишають без змін або вносять деякі зміни до аудиторних занять.

Переваги курсу середнього рівня «змішування» онлайн і офлайн навчання полягають у тому, що, по-перше, цей підхід дає змогу викладачам впроваджувати його поступово, замінюючи деякі компоненти курсу за потреби; по-друге, надає викладачам постійну можливість експериментувати з різними підходами до навчання та більшою кількістю освітніх технологій, не втрачаючи при цьому всіх переваг традиційного очного курсу [8, с. 445].

Однак, упроваджуючи такий змішаний курс, треба врахувати, що:

1) заміна та інтеграція нових компонентів курсу вимагає спеціального часу та зусиль для створення змішаного курсу;

2) не існує визначених стандартів, якими можна керуватися при прийнятті рішень щодо того, скільки або яку частину курсу можна замінити.

На такі рішення впливає багато чинників, передусім, предметний зміст курсу та наміри викладача.

Досягнення якісного балансу між онлайн та очними компонентами є результатом поступового процесу впровадження нових ресурсів або методів для заміни існуючих компонентів навчання, а потім оцінювання того, чи використання цих нових ресурсів або методів допомагає студентам у досягненні навчальних цілей [11].

При високоефективному підході (високий рівень «змішування») курс змішаного навчання створюється як окремий курс із самого початку. Найпоширеніший спосіб застосування цього підходу описали Harriman та Hofmann [див. 8, с.447]. Вони рекомендують сконцентрувати увагу на результатах вивчення окремого курсу. Для кожного результату викладач має визначити найкращий варіант його досягнення. Дослідники припустили, що, застосовуючи цей підхід на рівні результатів навчання, викладачі можуть отримати найбільш ефективне поєднання технологій і можуть створити кращу навчальну програму. Цей підхід узгоджується із загальною моделлю розробки навчальних програм, яка називається «конструктивне узгодження», в якій оцінювання узгоджується з результатами навчання [9].

Для організації змішаного навчання першого і другого типів можна застосовувати Google-сервіси для налагодження спільної роботи: Google Meet, Google Drive, Jamboard, Google Docs /Sheets /Slides, Google Sites, інструменти Microsoft Office 365: OneDrive, Word /Excell /PowerPoint, Forms, Teams. Використовуючи ці онлайн сервіси, і студенти, і викладачі мають можливість виконувати різні види навчальної та викладацької діяльності.

Використання, наприклад, Google Meet, Jamboard, Google Drive дає змогу легко обмінюватися ідеями та інформацією про проєкти з іншими студентами. Це ефективний спосіб задіяти усіх користувачів до активної участі в онлайн роботі одночасно. Використання Word / Excell / PowerPoint є ефективною системою для організації лекцій і підвищує експертність, продуктивність і креативність

користувачів. Інтерактивний контент у формі мультимедійної презентації з достатнім рівнем візуалізації у вигляді таблиць, інфографіки забезпечує зрозумілість і доступність матеріалу, дає можливість опрацьовувати матеріал у власному темпі, що створює умови для його успішного засвоєння.

Ефективної формою організації змішаного навчання є проєктні роботи, які базуються на темі курсу і вимагають спільної роботи студентів. Після оголошення теми студентські групи починають працювати над проєктами, використовуючи, наприклад, Google Drive для обміну ідеями й інформацією. Викладач має змогу спостерігати за ходом роботи кожної групи та надавати зворотній зв'язок.

Ще одним видом позааудиторної діяльності на етапі онлайн-навчання є відеоконференції. Під час відеоконференцій студенти в прямому ефірі звітують про свою навчальну діяльність, діляться результатами командної роботи, обговорюють навчальні проблеми і ставлять запитання викладачеві. Викладач відповідає на запитання і дає поради щодо вирішення проблемних ситуацій й успішного виконання завдань. Створення партнерського простору замість традиційного директивного і однонаправленого можливе за умови дотримання культури ефективної комунікативної взаємодії. Такі віртуальні аудиторії забезпечують взаємодію під час виконання практичних завдань, здатність досягти запланованих результатів навчання, взаємозв’язок успішної навчальної діяльності і професійного розвитку. Для успішного навчання і формування відповідального ставлення студентів до освітньої діяльності важливо визначити і ознайомити студентів з критеріями оцінювання виконання завдань, щоб вони могли самостійно відстежувати власний прогрес.

Цінними рисами змішаного навчання вважаємо не тільки доступ до навчальних матеріалів у будь-який час і можливість визначення власної траєкторії засвоєння цих матеріалів, але й можливість колективної взаємодії як підчас очного, так і електронного навчання. Наприклад, у ході виконання проєктних робіт, у здобувача освіти є можливість періодичного офіційного консультування з викладачем через форуми і чати, електронну пошту. А також неофіційного зв’язку з колегами-студентами (онлайн чи офлайн), обговорення ходу виконання проєкту, розподіл обов’язків і завдань, обмін ідеями і знаннями, самостійного пошуку відповідей і шляхів виконання завдань. Таким чином змішане навчання поєднує різні форми навчання і самоосвіти, що особливо важливо у сучасному суспільстві, коли набуття знань і розвиток компетентностей стає безперервним процесом, який триває усе життя.

У змішаному навчанні переважають нові педагогічні підходи, які базуються на соціально-конструктивістських поглядах на навчання [4, с. 199–202]. Інформацію використовують як джерело конструювання нових знань, а володіння навичками конструктивного мислення сприяє самореалізації потенційних можливостей особистості і передбачає формування здатності до самоосвіти і самоконтролю [7, с. 191]. Викладач виконує роль керівника у цьому процесі і не просто передає знання, а створює умови для успішного самоконструювання знань і навичок здобувачами освіти, таким чином розвиваючи самостійність студентів у набутті знань і досвіду. Використовуючи запропоновану інформацію, здобувачі мають змогу доповнити її на свій розсуд і таким чином самостійно конструювати свої знання і розвивати навички.

Така студентоцентрованість є потужним мотиваційним чинником, привертає увагу студентів, переконує у важливості навчання, підтримує впевненість у власній спроможності досягти успіху, і, як результат, сприяє підвищенню пізнавальної активності і позитивного ставлення до процесу здобуття знань.

Аналіз різних підходів до організації змішаного навчання дав змогу виокремити низку дидактичних принципів/підходів проєктування якісного змішаного навчання. Вони полягають у наступному:

– зміст і завдання технологій змішаного навчання визначаються предметом навчання;

– цілеспрямованість технологій змішаного навчання передбачає, що їх використання має визначатися метою розвитку академічної компетентності здобувачів освіти через поглиблення знань, умінь і навичок, які складають єдність загальних і спеціальних компетентностей;

– контекстний розподіл матеріалу за технологіями змішаного навчання передбачає, що матеріал, який вивчається, повинен бути організований у розділи, які, у свою чергу, складаються з менших за обсягом тем і модулів, визначених предметним змістом курсу, щоб структурувати і не перевантажувати засвоєння матеріалу навчальної дисципліни студентами;

– онлайн завдання повинні мати посилання на електронні підручники і платформи, які містять контекстуально і логічно обґрунтоване поєднання візуальних/графічних засобів, медіа і текстової інформації, які забезпечують візуалізацію, достатню для розуміння і запам'ятовування студентами нових понять, тверджень і методів виконання завдань;

– необхідно забезпечити адаптивність технологій електронного навчання, яка передбачає порівняно легку можливість їх контекстуального і технічного пристосування до потреб певних студентів, викладачів і цілей навчання. Адаптація змішаного типу навчання передбачає зміну способу подання навчального контенту відповідно до рівня його складності, а також можливість створення викладачем додаткового ілюстративного матеріалу, графічної інтерпретації понять, що вивчаються.

– підтримка викладача передбачає, що в ході роботи з онлайн ресурсами або під час очного навчання користувач може отримати консультативну підтримку викладача, яка дасть йому змогу сконцентруватися на суті виконуваного завдання.

Отже, створення сприятливого комбінованого освітнього середовища, яке поєднує інформаційно-комунікативні, комп’ютерно-опосередковані і традиційні аудиторні технології навчання, забезпечує індивідуалізацію і диференціацію навчання, активне здобування знань, умінь та навичок, взаємодію між самими студентами, студентами і викладачами.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Зважаючи на велику кількість типів і моделей змішаного навчання, вибір найбільш відповідного підходу стає серйозним викликом, особливо для викладачів, які не мають необхідної теоретичної підготовки і досвіду роботи в умовах змішаного

навчання. Для обрання доцільного типу необхідно враховувати специфіку навчальної дисципліни, графік навчання, рівень цифрової компетентності викладача та здобувачів, стилі навчання.

Дидактика змішаного навчання передбачає формування у здобувачів навичок володіння освітньо-інформаційними і комунікаційними технологіями, вдосконалення вмінь організувати самостійну навчальну діяльність, здійснювати пошук й аналіз інформації, організовувати тайм менеджмент, здійснювати рефлексію своєї освітньої діяльності та налаштовувати взаємодію з викладачами й іншими учасниками освітнього процесу.

Змішане навчання передбачає активну участь студентів у навчанні та розвиток їхньої соціальної та комунікативної компетентності, формування гнучких навичок: творчого і критичного мислення, уміння вирішувати проблемні ситуації, навичок усної і письмової комунікації, здатності до командної роботи, співпраці і співробітництва, творчі здібності, ініціативність і здатність до засвоєння навчального контенту, розвитку професійних умінь та навичок. Навчання стає активним процесом використання отриманої інформації у практичних ситуаціях.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні дидактичних умов формування м'яких навичок в умовах змішаного навчання.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Бугайчук, К.Л., 2016. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*, *54* (4), 1-18

2. Кривонос, О., Коротун, О., 2015. Змішане навчання як основа формування ІКТ-компетентності вчителя. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти, 8*(II), 19-23.

3. Кухаренко, В.М., 2015. Системний підхід до змішаного навчання. *Інформаційні технології в освіті,* 24, 53-67. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2015_24_6>.

4. Смульсон, М.Л., Дітюк, П.П., Мещеряков, Д.С., Назар, М.М., 2021. Психолого-педагогічна специфіка дистанційного навчання. *Гуманітарно-педагогічна освіта: здобутки, проблеми, перспективи.* Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (18 листопада 2021 року). Дніпро: Акцент ПП, 199-202.

5. Теорія та практика змішаного навчання: монографія, 2016 / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська; за ред. В.М. Кухаренка. Харків: *ХПІ*, 2016, 284.

6. Шроль, Т.С., 2016. Змішане навчання як нова форма організації ІКТ-освіти. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти, 13 (1).* С. 166-170. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13(1)__52>.

7. Ямшинська, Н.В., Невкіпілова, О.Я., 2011. Освітній процес у контексті ідей конструктивізму. *Інноваційна педагогіка,* 2, 191-195.

8. Alammary, A., Sheard J., & Carbone A., 2014. Blended learning in higher education: Three different design approaches. *Australasian Journal of Educational Technology, 30*(4), 440-454. Доступно: <https://ajet.org.au/index.php/AJET/article/view/693>.

9. Biggs, J., 1996. Enhancing teaching through constructive alignment. *Higher Education,* 32, 347-364. DOI:10.1007/BF00138871.

10. Clark, D., 2003. Blended learning: *An Epic white paper.* Available at: <https://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/EPIC_UK/E060103C.pdf>.

11. Duhaney, D.C., 2004. Blended learning in education,training, and development. *Performance Improvement*, *43*(8), 35-38. DOI:10.1002/pfi.4140430810.

12. Driscoll, M., 2002. Blended learning: Let's get beyond the hype. *E-learning*, *3* (3).

13. Friesen, N., 2012. Report: Defining Blended Learning, August 2012.

14. Graham, C.R., 2006. Blended learning system: Definition, current trends and future direction. In: Bonk, C.J., Graham, C.R. (eds.). *Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 3-21.

15. Garrison, D., & Kanuka, H., 2004. Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. *The Internet and Higher Education*, 7, 95-105. DOI: 10.1016/j.iheduc.2004.02.001.

16. Garrison, D.R., & Vaughan, N.D., 2011. *Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines.* San Francisco: John Wiley & Sons.

17. Hofmann, J., 2006. Why blended learning hasn't (yet) fulfilled its promises. In Bonk, C.J., Graham, C.R. (eds.) *Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 27-40.

18. Kaleta, R., Skibba, K., & Joosten, T., 2007. Discovering, Designing, and Delivering Hybrid Courses. In A. Picciano, & C. Dzuiban (eds.). *Blended Learning: Research Perspectives.* Needham, MA: The Sloan Consortium.

19. Verkroost, M., Meijerink L., Lintsen, H., & Veen, W.,2008. Finding a balance in dimensions of blended learning. *International Journal on E-Learning* (IJEL), *7*, 499-522. Available at: <https://www.learntechlib.org/primary/p/23568/>.

20. Westbrook, K., 2008. The beginning of the end for blended learning? *IATEFL CALL Review*, Summer 2008, 12-15.

DIDACTIC POTENTIAL OF DIFFERENT TYPES OF BLENDED LEARNING

Bohdan Halaibida,
postgraduate student of the Department of Pedagogy and Education Management,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: 0009-0005-8383-7643
opndf23.halaibida@kpnu.edu.ua

Abstract. The article considers the concept of blended learning and its didactic possibilities in order to study effective models of transition from the traditional face-

to-face form of education to the integrated one with the use of computer technologies and resources.

The author analyses definitions of blended learning by a number of scholars in pedagogical science and describes different types of blended learning implementation, ranging from adding online classes to a traditional face-to-face course, and up to the coordination of two educational environments, integrating them into one system and creating a separate blended learning course.

The article reveals the pedagogical requirements for blended learning and determines that blended learning significantly contributes to the efficiency of the educational process, as it is more flexible than traditional learning. In the course of blended learning, students develop the skills to organise and plan their learning, actively search for information, make decisions, independently process educational material, take into account their individual learning styles and peculiarities of learning new information. Blended learning motivates self-education, teamwork, creative and critical thinking.

It has been established that the effectiveness of the educational process in blended learning depends on the readiness of students and teachers for such integrated educational activities, their understanding of the peculiarities of organising online learning and its rational combination with face-to-face learning.

The type of blended learning organization depends on the subject content, the pragmatic purpose of the course and the readiness of the teacher and students for computer-mediated interaction. A harmonious combination of face-to-face and online components requires thorough planning and thoughtful considering of peculiarities of learning content.

The results of the study can be used to develop blended learning courses, taking into account the didactic conditions and needs of the contemporary educational process.

Keywords: blended learning; online learning; face-to-face learning; pedagogical conditions for organising blended learning; subject content of study; types of blended learning.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Buhaichuk, K.L., 2016. Zmishane navchannia: teoretychnyi analiz ta stratehiia vprovadzhennia v osvitnii protses vyshchykh navchalnykh zakladiv [Blended learning: theoretical analysis and strategy of implementation in the educational process of higher education institutions], *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia, 54*(4), 1-18.

2. Kryvonos, O., & Korotun, O., 2015. Zmishane navchannia yak osnova formuvannia IKT-kompetentnosti vchytelia [Blended learning as a basis for the formation of teacher's ICT competence], *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Seriia: Problemy metodyky fizyko-matematychnoii i tekhnolohichnoii osvity. 8*(II), 19-23.

3. Kukharenko, V.M., 2015. Systemnyi pidkhid do zmishanoho navchannia [A systematic approach to blended learning], *Informatsiini tekhnolohii v osviti*, 24, 53-67. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2015_24_6>.

4. Smulson, M.L., Ditiuk, P.P., Meshcheriakov, D.S., & Nazar, M.M. 2021. Psykholoho-pedahohichna spetsyfika dystantsiinoho navchannia [Psychological and pedagogical specifics of distance learning], *Humanitarno-pedahohichna osvita: zdobutky, problemy, perspektyvy.* Materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu) (18 lystopada 2021 roku). Dnipro: Aktsent PP, 199-202.

5. *Teoriia ta praktyka zmishanoho navchannia* : monohrafiia (Theory and practice of blended learning : monograph), 2016. / V.M. Kukharenko, S.M. Berezenska, K.L. Buhaichuk, N.Iu. Oliinyk, T.O. Oliinyk, O.V. Rybalko, N.H. Syrotenko, A.L. Stoliarevska; za red. V.M. Kukharenka. Kharkiv: *KhPI*, 2016, 284.

6. Shrol, T.S., 2016. Zmishane navchannia yak nova forma orhanizatsii IKT-osvity [Blended learning as a new form of organisation of ICT education], *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity, 13(1),* 166-170. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13(1)__52>.

7. Yamshynska, N.V., & Nevkipilova, O.Ia., 2011. Osvitnii protses u konteksti idei konstruktyvizmu [Educational process in the context of constructivism ideas], *Innovatsiina pedahohika,* 2, 191-195.

8. Alammary, A., Sheard J., & Carbone A., 2014. Blended learning in higher education: Three different design approaches. *Australasian Journal of Educational Technology, 30*(4)*,* 440-454. Доступно: <https://ajet.org.au/index.php/AJET/article/view/693>.

9. Biggs, J., 1996. Enhancing teaching through constructive alignment. *Higher Education,* 32*,* 347-364. DOI:10.1007/BF00138871.

10. Clark, D., 2003. Blended learning: *An Epic white paper.* Available at: <https://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/EPIC_UK/E060103C.pdf>.

11. Duhaney, D.C., 2004. Blended learning in education,training, and development. *Performance Improvement*, *43*(8)*,* 35-38. DOI:10.1002/pfi.4140430810.

12. Driscoll, M., 2002. Blended learning: Let's get beyond the hype. *E-learning*, *3* (3)*.*

13. Friesen, N., 2012. Report: Defining Blended Learning, August 2012.

14. Graham, C.R., 2006. Blended learning system: Definition, current trends and future direction. In: Bonk, C.J., Graham, C.R. (eds.). *Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 3-21.

15. Garrison, D., & Kanuka, H., 2004. Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. *The Internet and Higher Education*, 7, 95-105. DOI: 10.1016/j.iheduc.2004.02.001.

16. Garrison, D.R., & Vaughan, N.D., 2011. *Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines.* San Francisco: John Wiley & Sons.

17. Hofmann, J., 2006. Why blended learning hasn't (yet) fulfilled its promises. In Bonk, C.J., Graham, C.R. (eds.) *Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 27-40.

18. Kaleta, R., Skibba, K., & Joosten, T., 2007. Discovering, Designing, and Delivering Hybrid Courses. In A. Picciano, & C. Dzuiban (eds.). *Blended Learning: Research Perspectives.* Needham, MA: The Sloan Consortium.

19. Verkroost, M., Meijerink L., Lintsen, H., & Veen, W.,2008. Finding a balance in dimensions of blended learning. *International Journal on E-Learning* (IJEL), *7*, 499-522. Available at: <https://www.learntechlib.org/primary/p/23568/>.

20. Westbrook, K., 2008. The beginning of the end for blended learning? *IATEFL CALL Review*, Summer 2008, 12-15.

DOI: https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-31-41
УДК 37.017.4:33](477)"19/20"

Дмитрецький Дмитро Анатолійович,
аспірант першого року навчання,
кафедра педагогіки та менеджменту освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0003-8235-3191
opndf23.dmytretskyi@kpnu.edu.ua

ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовується актуальність проблеми осучаснення підходів до економічного виховання здобувачів освіти всіх рівнів у зв'язку з новими соціально-економічними реаліями, а також сучасними викликами, пов'язаними з воєнними діями (економіка під час війни), необхідністю повоєнної відбудови країни. Акцентується увага на тому, що модернізація системи економічного виховання молоді має досліджуватись як через призму економічної політики держави, так і з точки зору динаміки історичного розвитку, тобто напрацьованого досвіду економічного виховання, що містить фіксовані національні традиції, ефективні освітні практики, які пройшли випробування часом і ідентифікують національні особливості українців.

У статті подано результати аналізу трактування сутності економічного виховання різними ученими, визначено спільні ключові позиції щодо комплексу необхідних економічних знань, практичних умінь, які визначають здатність їх використовувати у конкретних ситуаціях, особливостей економічного мислення та економічної свідомості та економічно значущих якостей особистості. Зазначені позиції аналізуються у контексті актуальних завдань економічного виховання. Зроблена спроба порівняльного аналізу сутності, цілей та змісту економічного виховання здобувачів освіти кінця ХХ – початку